

გიორგი ტაბატაძე

ადვოკატი სისხლის სამართლის სპეციალობით.

მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლება

პოსტსკიტი

მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლება არის უმნიშვნელოვანესი მექანიზმი სახელმწიფო თვითნებობის შესაზღუდად და უდანაშაულობის პრეზუმფციის გადასაწონად. სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების დასაბუთების სავალდებულობა გამომდინარეობს საქართველოს კონსტიტუციიდან, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციიდან და სხვა მრავალი საერთაშორისო სამართლებრივი აქტიდან. მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლების რეალიზაციისთვის გამოწვევას წარმოადგენს ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი, რომელიც, თავის მხრივ, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დემოკრატიული მექანიზმია და საკმაოდ წარმატებულად იდგამს ფეხს საქართველოს სინამდვილეში. წინამდებარე სტატიაში გაანალიზებულია, თუ როგორ უნდა ვიპოვოთ ის ოქროს შუალედი, რომელიც ნაფიც მსაჯულთა მიერ მიღებული დაუსაბუთებელი ვერდიქტის საფუძველზე გამოტანილ სასამართლოს განაჩენს მოაქცევს სამართლიანი სასამართლოს უფლების ჩარჩოში.

I. შესავალი

სამართალში ამა თუ იმ მტკიცების სისწორის გარკვევა შეუძლებელია მეცნიერული ექსპერიმენტის მსგავსი მეთოდის გამოყენებით. აქ ჰიპოთეზის შემოწმება შესაძლებელია მხოლოდ მოყვანილი მიზეზების საფუძველზე, რომლებიც უნდა იყოს ამომწურავი და ლოგიკური. მიზეზების გარეშე

გადაწყვეტილებას ვერ ექნება პრეტენზია არა მარტო სიზუსტეზე, არამედ სამართლებრივი ხასიათის ქონაზე¹.

საქართველოს კონსტიტუციაში მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლება პირდაპირ არ არის გაწერილი, თუმცა უფლება სამართლიან სასამართლოზე მოიცავს სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთების სავალდებულობასაც. მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლებას თამამად უნდა ვუწოდოთ ადამიანის ძირითადი უფლება. ამგვარი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, აუცილებელია დადგინდეს, ხომ არ არსებობს რაიმე ბარიერი კონსტიტუციითა და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით გათვალისწინებული, ძირითადი უფლების რეალიზაციის პროცესში.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ დადგენილია სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთებულობის სავალდებულობა არაერთ საქმეში. დასაბუთებული გადაწყვეტილება არის სახელმწიფოს მხრიდან თვითნებობის გამორიცხვის საფუძველი და ამ მხრივ ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს პრეცედენტული სამართლისა და საქართველოს არსებული კანონმდებლობის შესაბამისობის გაანალიზება.

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია არის საქართველოს კანონმდებლობის ნაწილი და ვინაიდან იგი იერარქიულად საქართველოს კანონზე მაღლა დგას, აუცილებელი კონვენციით გათვალისწინებული სახელმწიფოს თვითნებობის შემზღვეველი მექანიზმებისთვის უპირატესობის მინიჭება და საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსისა და სხვა კანონების კონვენციის შესაბამისად განმარტება.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს ნაფიც მსაჯულთა მიერ საქმის განხილვას. ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტის დასაბუთებას კანონმდებელი არ მოითხოვს, ამიტომ წინამდებარე სტატიაში განხილული იქნება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებისა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მე-6 (1) მუხლით დადგენილი სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების ურთიერთმიმართება.

II. კონსტიტუციური უფლება – ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი

2.1. მოტივირებული გადაწყვეტილება – ძირითადი უფლება

საქართველოს კონსტიტუცია პირდაპირარ ითვალისწინებს მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლებას, თუმცა მე-40 და 42-ე მუხლები შეიცავს გარანტიებს სამართლიანი სასამართლოს

¹ შტეფან ტრექსელი, „ადამიანის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში“, თბილისი, 2009, გვ.127.

უზრუნველსაყოფად, რაც სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთების სავალდებულობასაც გულისხმობს.

საქართველოს კონსტიტუციაში სამართლიანი სასამართლოს უფლება 42-ე მუხლითაა უზრუნველყოფილი, თუმცა გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულებას უდანაშაულობის პრეზუმფციასთანაც აქვს მტკიცე კავშირი, ვინაიდან დასაბუთებული განაჩენი არის ერთადერთი საშუალება უდანაშაულობის პრეზუმფციის გადასაწონად.

საქმეში „საქართველოს მოქალაქე ზურაბ მიქაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საკონსტიტუციო სასამართლომ საქართველოს კონსტიტუციის მეორე მუხლის მესამე ნაწილი მტკიცებულების უტყუარობის გარანტიად მიიჩნია: „მხოლოდ უტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე პასუხისმგებლობის დაკისრების პრინციპი წარმოადგენს იმის გარანტიას, რომ სახელმწიფო მოხელეთა თვითნებობისა თუ შეცდომების შედეგად არ მოხდეს უდანაშაულო პირის მსჯავრდება“². ანუ განაჩენის უტყუარ მტკიცებულებაზე დაყრდნობის შემთხვევაშია შესაძლებელი სახელმწიფო თვითნებობის გამორიცხვა.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი განსაზღვრავს დასაბუთებული განაჩენის ცნებას: „სასამართლოს განაჩენი დასაბუთებულია, თუ ის ემყარება სასამართლო განხილვის დროს გამოკვლეულ ეჭვის გამომრიცხავ მტკიცებულებათა ერთობლიობას. განაჩენში ჩამოყალიბებული ყველა დასკვნა და გადაწყვეტილება დასაბუთებული უნდა იყოს“. ამგვარად, დაუსაბუთებელი განაჩენი „უტყუარ“ მტკიცებულებებზე მის დაუფუძვნებლობას ნიშნავს და პირდაპირ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 მუხლის მესამე პუნქტს, რაც, რასაკვირველია, უდანაშაულობის პრეზუმფციას არღვევს.

საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლიდან სასამართლოს განაჩენის და არა მხოლოდ განაჩენის ნებისმიერი გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულება გამომდინარეობს. 42-ე მუხლის განმარტება უნდა მოხდეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მსგავსად და მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლება ადამიანის ძირითად უფლებად უნდა იქნეს მიჩნეული. სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთების გარეშე შეუძლებელია სამართლიანი სასამართლოს უფლების უზრუნველყოფა.

განსხვავებით საქართველოს კონსტიტუციისგან, ბელგიის კონსტიტუცია პირდაპირ ითვალისწინებს სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთების სავალდებულობას. კერძოდ 149-ე მუხლში აღნიშნულია რომ „ნებისმიერი სასამართლოს გადაწყვეტილება არგუმენტებით უნდა იყოს გამყარებული“³. რა თქმა უნდა, აღნიშნული ჩანაწერის გაკეთება ორდინალურ შემთხვევა-

² საქართველოს მოქალაქე ზურაბ მიქაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, №1/1/548 გვ.10, &2.

³ THE BELGIAN CONSTITUTION, constitutional revisions of 6 January 2014 – Belgian Official Gazette of 31 January 2014, article 149. http://www.const-court.be/en/basic_text/belgian_constitution.pdf

ში ბევრს არაფერს ცვლის, ვინაიდან, როგორც ზემოთ აღინიშნა, გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულება სამართლიანი სასამართლოს უფლებიდან ისედაც გამომდინარეობს, თუმცა ამ ჩანაწერმა ნათელი გახადა ბელგიაში მოქმედი ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტისა და მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლების დაპირისპირება.

2.2. ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი – კონსტიტუციური რეგულირება

ბელგიის 1831 წლის 8 თებერვლის კონსტიტუციის 98-ე მუხლით ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს განსჯადობას მიეკუთვნებოდა განსაკუთრებით მძიმე პოლიტიკური ხასიათის და პრესის დანაშაულები. 1930 წლის კანონით ბელგიის ნაფიც მსაჯულთა სასამართლომ მიიღო ის ფორმა, რომელიც დღეს აქვს⁴. 1994 წლის კონსტიტუციაში 1999 წელს შევიდა ცვლილება და რასიზმითა და ქსენოფობიით მოტივირებული დანაშაულები ნაფიც მსაჯულთა განსჯადობას აღარ მიეკუთვნება. 149-ე მუხლით განისაზღვრა სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულება. კონსტიტუცია იმპერატიულად მოითხოვს არგუმენტაციას და არაფერს არ ამბობს ნაფიც მსაჯულთა მიერ მიღებული ვერდიქტის არგუმენტაციის შესახებ. რა თქმა უნდა, არც თვითნებობის შემზღვეველი სხვა სახის მექანიზმებია რეგულირებული კონსტიტუციით. შეიძლება თუ არა გადაწყვეტილების დასაბუთების ჩანაცვლება იმგვარად, რომ სახელმწიფოს თვითნებობის შეზღუდვის მექანიზმი დასაბუთების ვალდებულების ტოლფასი იყოს? ამ კითხვაზე პასუხს კონსტიტუცია და ბელგიის კანონმდებლობა არ იძლევა, თუმცა ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დასაბუთების ალტერნატიული მექანიზმები კონვენციასთან შესაბამისად მიიჩნია, რაც დეტალურად ქვემოთ იქნება განხილული.

საქართველოს კონსტიტუცია ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტთან დაკავშირებით მხოლოდ საერთო სასამართლოების სისტემაში მის არსებობას უსვამს ხაზს და მის რეგულირებას კანონს ანდობს. რაც შეეხება ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს მიერ მიღებული ვერდიქტისა და მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლების ურთიერთმიმართებას, კონსტიტუციაში რაიმე სპეციფიკური რეგულირება არ არის გაწერილი. აღნიშნული საკითხი არც საკონსტიტუციო სასამართლოს წინაშე დასმულა, ასე რომ, პრობლემის გადაჭრის გზა ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპულ სტანდარტებში უნდა ვეძებოთ.

III. გადაწყვეტილების დასაბუთება, ევროპული სასამართლოს სტანდარტი

სასამართლოს მიერ მოტივირებული გადაწყვეტილების გამოტანის სავალდებულობა არც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით არ არის გათვალისწინებული პირდაპირ. კონ-

⁴ Stephen C. Thaman, „Should Criminal Juries Give Reasons for Their Verdicts“, April 2011 pg.621. <http://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3797&context=cklawreview>

ვენციის მე-6 მუხლი ითვალისწინებს სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებას, რაც, თავის მხრივ, მოიცავს სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების დასაბუთების სავალდებულოობას. რატომ ჯდება სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთების სავალდებულოება სამართლიანი სასამართლო განხილვის სფეროში, მით უმეტეს, რომ დასაბუთებული გადაწყვეტილება სასამართლო განხილვის დასრულების შემდგომ მიიღება? აღსანიშნავია, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ფართოდ განმარტა აღნიშნული უფლება და დაცულ სფეროში შეიყვანა გადაწყვეტილების აღსრულების პროცესიც კი⁵. მე-6 მუხლი „ემსახურება მართლმსაჯულების ინტერესებს, რომელთა უზრუნველყოფა შეუძლებელია, თუ სასამართლოს გადაწყვეტილება არ არის სრულად მოტივირებული“⁶.

სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულება უზრუნველყოფს გამჭვირვალე პროცესის უფლებასაც, ასევე, საზოგადოების დასარწმუნებლად, რომ გადაწყვეტილება არ არის თვითნებური და შეესაბამება კონსტიტუციასა და კანონს. ამას გარდა გადაწყვეტილების დასაბუთება ყოველთვის ხელს უწყობს მხარის მხრიდან მის მისაღებობას, ვინაიდან სასამართლოს გადაწყვეტილება თითქმის ყოველთვის ერთ-ერთი მხარისთვის არასასურველია. გადაწყვეტილების მისაღებობის საკითხი მნიშვნელოვანია საზოგადოებისთვისაც, რათა საზოგადოებას არ დარჩეს შთაბეჭდილება, რომ გადაწყვეტილება კანონის დარღვევითაა მიღებული ან სასამართლოს მის მისაღებად არ ჰქონდა საკმარისი საფუძვლები.

საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო არა მხოლოდ განაჩენის დასაბუთების ვალდებულებას განსაზღვრავს, არამედ სასამართლოს მიერ მიღებული ნებისმიერი გადაწყვეტილება მოტივირებული უნდა იყოს, მაგალითად, ბრიკმონის (Bricmont) საქმეში კომისიამ დაადგინა, რომ ადგილი ჰქონდა კონვენციის დარღვევას, ვინაიდან მიზეზების მოყვანის გარეშე იქნა უარყოფილი განმცხადებლის შუამდგომლობა მოწმის ჩვენების მოსმენის შესახებ⁷.

IV. ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო

4.1. ზოგადი მიმოხილვა

ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო მოტივირებული სასამართლო გადაწყვეტილების უფლების, როგორც კონვენციის მე-6 მუხლის კომპონენტისთვის, გამოწვევას წარმოადგენს, ვინაიდან ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტი, როგორც წესი, დასაბუთებას არ საჭიროებს.

⁵ ასანიძე (Asanidze) საქართველოს წინააღმდეგ, §181, §182.

⁶ შტეფან ტრეუსელი, „ადამიანის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში“, თბილისი, 2009, გვ.126.

⁷ Ibid. გვ.126.

ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო მრავალგვარი ფორმით არსებობს სხვადასხვა სახელმწიფოში და ასახავს თითოეული ქვეყნის ისტორიას, ტრადიციასა და სამართლებრივ კულტურას. განსხვავებები შეიძლება გამოიხატოს ნაფიც მსაჯულთა რაოდენობაში, კვალიფიკაციაში დანიშვნის წესსა და სხვა⁸.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო არაერთ საქმეში აღნიშნავს, რომ იგი არ ახორციელებს კანონმდებლობის აბსტრაქტულ კონტროლს⁹, ამიტომ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო სისტემა თავისთავად არ შეიძლება იყოს კონვენციასთან შეუსაბამო, თუმცა ის ნამდვილად წარმოადგენს გამოწვევას, ვინაიდან ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება უნდა აკმაყოფილებდეს დასაბუთების იმ მინიმალურ სტანდარტს, რომელიც კონვენციიდან და სასამართლო პრაქტიკიდან გამომდინარეობს.

მიუხედავად იმისა, რომ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო სისტემა და მისი მარეგულირებელი ნორმები თავისთავად არ წარმოადგენს ევროპული სასამართლოს განხილვის საგანს, აუცილებელია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით განსაზღვრული ნორმების შესაბამისობის დადგენა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკასთან, ვინაიდან აღნიშნული ნორმებით დადგენილი პროცედურის საფუძველზე მიიღება გადაწყვეტილება კონკრეტულ შემთხვევაში და შესაძლებელია ნორმა არ იძლეოდეს სასამართლოს მიერ კონვენციის შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას.

4.2.CASE OF TAXQUET v. BELGIUM

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პალატამ 2009 წლის 13 იანვარს გამოიტანა გადაწყვეტილება, რომლითაც დაადგინა კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილისა და მესამე ნაწილის d) პუნქტის დარღვევა¹⁰. აღნიშნული გადაწყვეტილებით სასამართლომ განაჩენის დასაბუთება სამართლიანი სასამართლოს უზრუნველსაყოფად აუცილებელ ფაქტორად მიიჩნია. პალატამ აღნიშნა, რომ ვერდიქტის არგუმენტაციით გამყარება აუცილებელი იყო და „სასამართლოს გადაწყვეტილებით ცხადი უნდა ყოფილიყო, თუ რატომ გაცვეს ნაფიც მსაჯულებმა მათთვის დასმულ კითხვაზე დადებითი თუ უარყოფითი პასუხი¹¹. რასაკვირველია, ამგვარი გადაწყვეტილებით ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის არსებობა კითხვის ნიშნის ქვეშ დგებოდა არა მხოლოდ ბელგიაში, არამედ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ხელშემკვრელ ყველა იმ სახელმწიფოში, სადაც ეს ინსტიტუტია დამკვიდრებული.

⁸ TAXQUET v. BELGIUM, §83.

⁹ N.C. v. Italy, § 56.

¹⁰ TAXQUET v. BELGIUM, §4.

¹¹ Ibid &63.

პალატის მიერ აღნიშნული გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ საქმე განსახილველად გადაეცა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდ პალატას. დიდმა პალატამ 2010 წლის 16 ნოემბერს მიიღო საბოლოო გადაწყვეტილება TAXQUET v. BELGIUM, რომლითაც ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს მიერ მიღებული ვერდიქტი, რომელიც არ იყო დასაბუთებული მე-6 (1) მუხლთან, შეუსაბამოდ მიიჩნია კონკრეტულ შემთხვევაში, თუმცა ხაზი გაუსვა განაჩენის დასაბუთების ალტერნატიული მექანიზმით ჩანაცვლების შესაძლებლობას, რაც უფრო დეტალურად ქვემოთ იქნება განხილული.

საქმე TAXQUET v. BELGIUM ეხებოდა ბელგიაში ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს მიერ გამოტანილ გამამტყუნებელ ვერდიქტს მინისტრის ჯგუფურ მკვლელობასთან და მისი პარტიორის მკვლელობის მცდელობასთან დაკავშირებით. განმცხადებლის (Mr. Taxquet) მიერ საჩივრის შეტანის მიზეზი იყო ის ფაქტი, რომ სასამართლოს განაჩენი დაეფუძნა გამამტყუნებელ ვერდიქტს, რომელიც თავისთავად არ იყო დასაბუთებული, შესაბამისად შეუძლებელი იყო გასაჩივრებული და მოსმენილი ყოფილიყო საქმის ყველა მნიშვნელოვანი ასპექტი.

იმისათვის რომ ნაფიც მსაჯულებს გამამტყუნებელი ვერდიქტი მიეღოთ მათ უპასუხეს მათთვის ასიზების სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ წარდგენილ 32 შეკითხვას, მათ შორის ოთხი ეხებოდა განმცხადებელს. კითხვები იყო მოკლედ ჩამოყალიბებული და ყველა ბრალდებულის მიმართ იდენტური. კითხვებზე ჩაიძინა თუ არა ბრალდებულმა პირდაპირი განზრახვით მკვლელობა, მკვლელობის მცდელობა, ასევე, იყო თუ არა ეს წინასწარ დაგეგმილი ნაფიც მსაჯულებმა უპასუხეს „დიახ“. აღნიშნული ვერდიქტის საფუძველზე 2004 წლის 7 იანვარს ასიზების სასამართლომ ბრალდებულს 20 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა.

განმცხადებელი, მე-6 (1) მუხლზე დაყრდნობით, მიიჩნევდა, რომ პროცესი სისხლის სამართლის საქმეზე ასიზების სასამართლოში იყო უსამართლო, ვინაიდან გადაწყვეტილება არ იყო დასაბუთებული და საქმის მნიშვნელოვანი ასპექტების კომპეტენტურ პირთან გასაჩივრების შესაძლებლობაც არ ჰქონდა.

სასამართლო გადაწყვეტილებაში აღნიშნავს, რომ მანამდე განხილულ არც ერთ საქმეში ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტის დასაბუთების მოთხოვნა არ ჰქონია (Papon v. Franceno. 54210/00, ECHR 2001; Goktepe v. Belgium (no. 50372/99, 2 June 2005); Saric v. Denmark ((dec.), no. 31913/96, 2 February 1999 და სხვ.). პრეცედენტული სამართლიდან არ გამომდინარეობს კონვენციის მე-6 მუხლის მიერ ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტის დასაბუთებულობის ვალდებულების დადგენა. თუმცა სამართლიანი სასამართლოს უფლების დასაკმაყოფილებლად ბრალდებულს და საზოგადოებას უნდა შეეძლოს, გაიგოს მიღებული გადაწყვეტილება. ეს არის უმნიშვნელოვანესი ბერკეტი თვითნებობისგან დასაცავად¹². სასამართ-

¹² TAXQUET v. BELGIUM, §90.

ლო არაერთ გადაწყვეტილებაში აღნიშნავს რომ rule of law და ძალაუფლების თვითნებურად გამოყენების თავიდან აცილება არის კონვენციის ძირითადი პრინციპები¹³.

პროფესიონალი მოსამართლის მიერ საქმის განხილვისას ბრალდებული იგებს მისი ბრალდების საფუძვლებს გადაწყვეტილებაში მოცემული დასაბუთების მეშვეობით. ასეთ გადაწყვეტილებაში მოსამართლე ვალდებულია, ნათლად მიუთითოს ის საფუძვლები, რასაც გადაწყვეტილება ეყრდნობა¹⁴.

დასაბუთებული გადაწყვეტილების კიდევ ერთი მიზანია მხარეებისთვის დემონსტრირება, რომ ისინი მოსმენილ იქნენ, ამის საშუალებით გადაწყვეტილება მათი მხრიდან მარტივად მისაღებია¹⁵. გადაწყვეტილებიდან ნათელი უნდა იყოს მხარისთვის, რომ საქმის ძირითადი გარემოებები მხედველობაში იქნა მიღებული¹⁶.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო აღნიშნავს, რომ, მართალია, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს არ მოეთხოვება გადაწყვეტილების დასაბუთება, მაგრამ კონვენციის მე-6 (1) მუხლი მოითხოვს ძალაუფლების თვითნებურად გამოყენების გამორიცხვას და ბრალდებულისთვის შესაძლებლობის მიცემას, რომ გაიგოს რას დაეფუძვნა გადაწყვეტილება. ამგვარი პროცედურული გარანტიები თვითნებობის გამოსარიცხად შეიძლება იყოს, მაგალითად, სხდომის თავმჯდომარის მიერ მითითებების მიცემა კონკრეტულ საქმეზე წამოჭრილ სამართლებრივ პრობლემებთან, წარმოდგენილ მტკიცებულებებთან დაკავშირებით ან ცხადი, ერთმნიშვნელოვანი კითხვების დასმა ნაფიცი მსაჯულებისთვის, რომელიც შექმნის ჩარჩოს, რასაც შემდეგ დაემყარება ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტი და გამორიცხავს იმ ფაქტს, რომ ნაფიცი მსაჯულების პასუხები დაუსაბუთებელია. დაბოლოს, აუცილებელია, ბრალდებულს გასაჩივრებისთვის გზები გახსნილი ჰქონდეს¹⁷.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო მიიჩნევს, რომ TAXQUET v. BELGIUM მნიშვნელოვნად განსხვავდება სასამართლოს მიერ მანამდე მიღებული გადაწყვეტილებისგან Papon v. France¹⁸, რომელ საქმეშიც ნაფიცმა მსაჯულებმა სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ წარედგინილ 768 კითხვას გასცეს პასუხი, ამასთან, მათ სხდომის თავმჯდომარის მიერ მიეცათ მითითებები ფაქტებზე, რომელსაც ემყარება საქმე და გამოყენებულ სისხლის სამართლის ნორმებზე¹⁹. რაც შეეხება მოცემულ საქმეს, სასამართლო მიიჩნევს რომ განმცხადებელს, პროკურატურის მიერ პროცესზე წარმოდგენილ ბრალდებასთან ერთადაც კი, „კითხვები რომლებიც წარედგინა ნაფიც

¹³ Roche v. the United Kingdom [GC], no. 32555/96, § 116, ECHR 2005.

¹⁴ Hadjianastassiou v. Greece, no. 12945/87, 16 December 1992, § 33.

¹⁵ TAXQUET v. BELGIUM, §91.

¹⁶ Boldea v. Romania, no. 19997/02, § 30, 15 February 2007.

¹⁷ TAXQUET v. BELGIUM, §92.

¹⁸ Papon v. France no. 54210/00, ECHR 2001.

¹⁹ TAXQUET v. BELGIUM, §96.

მსაჯულებს, არ აძლევდა შესაძლებლობას, გაერკვია, რომელმა მტკიცებულებამ და სასამართლოზე გამოკვლეულმა ფაქტობრივმა გარემოებამ გამოიწვია ნაფიცი მსაჯულების მიერ მის მიმართ გამამტყუნებელი ვერდიქტის გამოტანა²⁰.

განმცხადებელს არ შეეძლო განესხვავებინა თავისი და ჯგუფის სხვა წევრების ჩართულობა დანაშაულის ჩადენაში (თუ ვინ რა როლს ასრულებდა დანაშაულის ჩადენის პროცესში), მიმხვდარიყო ნაფიც მსაჯულთა პოზიციას მის როლთან დაკავშირებით დანაშაულის აღსრულებაში სხვა ბრალდებულებთან მიმართებით, გაეგო, რატომ დაკვალიფიცირდა დანაშაული წინასწარ დაგეგმილ მკვლელობად და არა მკვლელობად, განესაზღვრა, თუ რა ფაქტორების გათვალისწინებით მიიჩნია ორი თანაბრად ბრალდებულის შეზღუდული მონაწილეობა დანაშაულის ჩადენაში, რომელთაც ნაკლები სასჯელი დაეკისრათ და სხვა.

4.3. მუხლი 6(1)-ის დარღვევა

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეში TAXQUET v. BELGIUM, დასკვნის სახით აღნიშნა, რომ ნაფიც მსაჯულთათვის ზუსტი (არა ზოგადი ხასიათის) შეკითხვების დასმა არის აბსოლუტურად საჭირო მოთხოვნა, რათა განმცხადებელს გაეგო გამამტყუნებელი ვერდიქტის გამოტანის მიზეზი. მეტიც, ვინაიდან საქმეში იყო რამდენიმე ბრალდებულის შეკითხვები, მაქსიმალურად მორგებული უნდა ყოფილიყო ინდივიდუალურად თითოეულ მათგანზე, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იყო²¹.

ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და საყურადღებო განხილულ გადაწყვეტილებაში არის ევროსასამართლოს შეფასება ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს გადაწყვეტილების მხოლოდ საკასაციო სასამართლოში გასაჩივრების შესაძლებლობასთან დაკავშირებით, რაც მხოლოდ გადაწყვეტილების კანონიერების შემოწმებას გულისხმობს და არ აძლევს მსჯავრდებულს შესაძლებლობას, მიიღოს ადეკვატური ახსნა-განმარტება იმასთან დაკავშირებით, თუ რას დაეფუძნა ბრალდება. ბელგიის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ნორმა, რომელიც ასიზების სასამართლოს განსაკუთრებულ შემთხვევაში, როდესაც სახეზეა ნაფიც მსაჯულთა მიერ არსებითად შეუსაბამო გადაწყვეტილება, ანიჭებს უფლებამოსილებას, შეაჩეროს წარმოება და მოიწვიოს ნაფიც მსაჯულთა ახალი შემადგენლობა, სასამართლომ არ მიიჩნია საკმარის ბერკეტად, ვინაიდან მისი გამოყენება ძალიან იშვიათად ხდება.

აღნიშნულ საქმეში ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ: „განმცხადებელი არ იყო ალჭურვილი სათანადო გარანტიებით, რაც შესაძლებლობას მისცემდა, გაეგო,

²⁰ Ibid. §97.

²¹ Ibid §98.

რატომ იქნა დამნაშავედ მიჩნეული, ამიტომ სასამართლო წარმოება არ იყო სამართლიანი და განხორციელდა კონვენციის მე-6(1) მუხლის დარღვევა²².

V. ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო საქართველოში

5.1. ზოგადი მიმოხილვა

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს მიერ საქმის განხილვას. ნაფიც მსაჯულებს სხდომის თავმჯდომარის მიერ წარედგინებათ ვერდიქტის ორი ფორმა გამამართლებელი და გამამტყუნებელი²³. რეალურად ნაფიცი მსაჯულები პასუხობენ ერთ შეკითხვას, ჩაიდინა თუ არა ბრალდებულმა დანაშაული. სასამართლოს განაჩენი ერთმნიშვნელოვნად აღნიშნულ ვერდიქტს ემყარება. რასაკვირველია, ნაფიც მსაჯულებს ვერდიქტის დასაბუთების ვალდებულება არ აქვთ, კოდექსი დასაბუთების ვალდებულებისგან ათავისუფლებს სხდომის თავმჯდომარესაც: „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს განაჩენის დადგენისას სხდომის თავმჯდომარე არ ასაბუთებს ვერდიქტს“²⁴.

რამდენად შეიძლება შეესაბამებოდეს, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამისად, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ევროსასამართლოს მიერ დადგენილი განაჩენის დასაბუთების სტანდარტს? ცალსახად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამ კითხვაზე ერთმნიშვნელოვანი პასუხის გაცემა ძალიან ძნელია. ვინაიდან ევროსასამართლო თავისთავად ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტსა და განაჩენის დასაბუთების კლასიკური მეთოდის არარსებობას არ მიიჩნევს კონვენციის მე-6(1) მუხლის დარღვევად, აუცილებელია, შევამოწმოთ, არსებობს თუ არა კოდექსში სხვა გარანტიები ბრალდებულისთვის, რომ მან გაიგოს, კონკრეტურად რომელი ფაქტობრივი გარემოებების საფუძველზე და რატომ მიიღო ნაფიც მსაჯულთა სასამართლომ გამამტყუნებელი ვერდიქტი.

5.2 ევროპულ სტანდარტთან შესაბამისობა

ადამიანის უფლებათა სასამართლო ზემოთ განხილულ საქმეში (Taxquet v. Belgium) მაგალითების სახით გვთავაზობს, რა შეიძლება იყოს დასაბუთებული განაჩენის ალტერნატივა, რომ კონვენციის მე-6(1) მუხლი არ დაირღვეს. საქმეში Papon v. France ნაფიცმა მსაჯულებმა სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ წარდგენილ 768 კითხვას გასცეს პასუხი, ამასთან, მათ სხდომის თავმჯდომარის

²² Ibid §100.

²³ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 262 (1), 2015 წლის 11 ოქტომბრის მდგომარეობით.

²⁴ Ibid. მუხლი 265 (3).

მიერ მიეცათ მითითებები ფაქტებზე, რომელსაც ემყარებოდა საქმე და გამოყენებულ სისხლის სამართლის ნორმებზე. ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევა არ დაადგინა, ესე იგი მსგავსი მეთოდით მიღებული ვერდიქტი მოტივირებული გადაწყვეტილების ტოლფასად მიიჩნია.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ნაფიც მსაჯულთათვის სხდომის თავმჯდომარის მიერ კითხვების დასმას არ ითვალისწინებს, ისინი მხოლოდ ერთ შეკითხვას პასუხობენ, დამნაშავეა თუ არა პირი. თვითნებობის შესაზღუდელი ეს მექანიზმი კოდექსში არ დევს, ამიტომ აუცილებელია სხვა მექანიზმის ძებნა.

ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებაში *Taxquet v. Belgium* მიიჩნევს, რომ თვითნებობის შეზღუდვის პროცედურულ გარანტიად შესაძლოა არსებობდეს „სხდომის თავმჯდომარის მიერ მითითებების მიცემა კონკრეტულ საქმეზე წამოჭრილ სამართლებრივ პრობლემებთან, წარმოდგენილ მტკიცებულებებთან დაკავშირებით“²⁵. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს ნაფიცი მსაჯულებისთვის განმარტებების გაკეთებას სხდომის თავმჯდომარის მიერ²⁶, ასევე ნაფიც მსაჯულს აქვს უფლება, მიიღოს „სასამართლო სხდომის დროს დამატებითი განმარტებები: სხდომის თავმჯდომარისაგან – კანონის შესახებ, მოწმეთაგან – ფაქტობრივი გარემოებების შესახებ, მხარეთაგან – დასკვნითი სიტყვების შესახებ“²⁷. ანუ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა სწორად გამოყენების პირობებში იძლევა შესაძლებლობას, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო პროცესზე მიღებულ იქნეს გადაწყვეტილება, რომელიც დააკმაყოფილებს კონვენციის მე-6 (1) მუხლით დადგენილ დასაბუთების მინიმალურ სტანდარტს. თუმცა იმ შემთხვევაში, თუ სხდომის თავმჯდომარის განმარტებები იქნება ზოგადი ხასიათის და არ იქნება საქმის კონკრეტულ გარემოებებზე მორგებული, ასევე, თუ ქმედება ჯგუფის მიერაა ჩადენილი და განმარტებები იქნება შაბლონური ყველა ბრალდებულისთვის, სახეზე გვექნება კონვენციის დარღვევა. ამიტომ აუცილებელია, სწორად იქნეს გაგებული საპროცესო კოდექსის მიერ დადგენილი პროცედურა სხდომის თავმჯდომარის მიერ ნაფიცი მსაჯულებისთვის გამოსაყენებელი კანონის, კონკრეტული ბრალდების და სხვა კოდექსით გათვალისწინებული საკითხების განმარტების შესახებ.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 231 მუხლის მე-4 ნაწილის ა) პუნქტის შესაბამისად, სხდომის თავმჯდომარე ნაფიც მსაჯულს განუმარტავს „ბრალდების შინაარსს და მის სამართლებრივ საფუძველს“. აღნიშნული ჩანაწერი ძალიან ზოგადი ხასიათისაა და სასურველია იმგვარად განიმარტოს, რომ სხდომის თავმჯდომარემ ნაფიც მსაჯულს მისცეს დეტალური ინფორმაცია არა მხოლოდ კანონის შესახებ, არამედ კონკრეტული საქმის, სასამართლოზე

²⁵ *Taxquet v. Belgium* & 92.

²⁶ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 231, 2015 წლის 11 ოქტომბრის მდგომარეობით.

²⁷ *Ibid* მუხლი 235 (1 გ).

წარმოდგენილი ბრალდების შესახებ. მაგალითად, თუ სახეზე გვაქვს მკვლელობის ბრალდება დამამძიმებელ გარემოებებში მოსამართლემ მსაჯულს უნდა განუმარტოს ამ კონკრეტულ შემთხვევაში რატომ შეიძლება იყოს სახეზე მკვლელობა და ასევე დამამძიმებელი გარემოებები. თუ სხდომის თავმჯდომარე გააკეთებს მხოლოდ იმ განმარტებას, თუ სსკ-ის შესაბამისად რას ნიშნავს მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში, ეს ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას დაარღვევს, ვინაიდან ბრალდებულს ეცოდინება, თუ რას ნიშნავს მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში, თუმცა მას რატომ დაედო ბრალი, ამისი გარკვევა შეუძლებელი იქნება.

5.3. გასაჩივრების ელემენტი

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი უშვებს გამამტყუნებელი ვერდიქტის საფუძველზე მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების შესაძლებლობას: „მხარეს შეუძლია ერთჯერადად საკასაციო წესით სააპელაციო სასამართლოში გასაჩივროს გამამტყუნებელი განაჩენი“²⁸. თუმცა მოცემული ჩანაწერი იძლევა საშუალებას, შემოწმდეს გადაწყვეტილების კანონიერება. გადაწყვეტილების დასაბუთებულობის შემოწმებას საპროცესო კოდექსი არ განსაზღვრავს. ანალოგიური რეგულაცია ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არ მიიჩნია სათანადო გარანტიად, რომელიც ბრალდებულს შესაძლებლობას მისცემდა, მიეღო სათანადო ახსნა-განმარტება მის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის მიღების მიზეზების თაობაზე²⁹.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, ბელგიის საპროცესო კოდექსის მსგავსად, ითვალისწინებს ნორმას, რომელიც ასიზების სასამართლოს განსაკუთრებულ შემთხვევაში, როდესაც სახეზეა ნაფიც მსაჯულთა მიერ არსებითად შეუსაბამო გადაწყვეტილება, ანიჭებს უფლებამოსილებას, შეაჩეროს წარმოება და მოიწვიოს ნაფიც მსაჯულთა ახალი შემადგენლობა, თუმცა ევროპულმა სასამართლომ არც ეს ჩანაწერი მიიჩნია საკმარის ბერკეტად თვითნებობისგან დასაცავად³⁰, ვინაიდან მისი გამოყენება ძალიან იშვიათად ხდება.

ამგვარად, იმ შემთხვევაში, თუ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო საქართველოში მიიღებს კონვენციასთან შეუსაბამო დაუსაბუთებელ ვერდიქტს (მაგ.: თუ სასამართლოს განმარტებები ნაფიცი მსაჯულებისადმი იქნება შაბლონური და არა კონკრეტულ საქმეზე მორგებული), მსჯავრდებულს არ ექნება შესაძლებლობა, ფაქტობრივ გარემოებებთან დაკავშირებით ზემდგომ ინსტანციაში იდავოს და გაარკვიოს, რატომ მიიჩნიეს დამნაშავედ, რას დაემყარა გამამტყუნებელი განაჩენი. თუმცა, ვინაიდან ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის იდეა დაკნინდება იმ შემთხვევაში, თუ ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს მივცემთ შესაძლებლობას ვერდიქტის როგორც ფაქტების შესახებ მი-

²⁸ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 266(2), 2015 წლის 11 ოქტომბრის მდგომარეობით.

²⁹ Taxquet v. Belgium & 99.

³⁰ იბ.3.3.

ლებული გადაწყვეტილების³¹ გადასინჯვისა და გაუმეებისა, უნდა დავეყრდეთ არსებულ სისტემას და სასურველია, მოიძებნოს მექანიზმი, რომელიც შექმნის სათანადო გარანტიებს.

სხდომის თავმჯდომარის მიერ ნაფიცი მსაჯულებისთვის განმარტებების არასრულფასოვნად მიცემის შემთხვევაში გადაწყვეტილების გასაჩივრების ერთადერთი მექანიზმია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 266-ე მუხლის მეორე ნაწილის გ პუნქტი: „სხდომის თავმჯდომარემ ნაფიც მსაჯულთა სათათბირო ოთახში გასვლის წინ განმარტებების მიცემისას არსებითი შეცდომა დაუშვა“. თუმცა მოცემულ შემთხვევაში საკამათოა ბრალდებული რამდენად შეძლებს, მხოლოდ კანონთან შესაბამისობის შემოწმებისას გაიგოს, თუ კონკრეტულად რა ფაქტობრივ გარემოებებს დაემყარა ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტი. სასურველია გასაჩივრების საფუძვლები დაკონკრეტდეს და მსჯავრდებულს შეეძლოს არა სხდომის თავმჯდომარის არსებით შეცდომებზე დავა, არამედ კონკრეტული განმარტებების შაბლონურობაზე და გაურკვეველობაზე.

თვითნებობისგან თავის დასაცავად სასურველია, თუ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი გაითვალისწინებს ნაფიცი მსაჯულებისადმი, სხდომის თავმჯდომარის მხრიდან, კონკრეტული შეკითხვების დასმის ვალდებულებას საქმის ფაქტობრივ გარემოებებთან დაკავშირებით, რომელიც მნიშვნელოვანია ქმედების დანაშაულად დაკვალიფიცირებისას, ასევე დამამძიმებელ და შემამსუბუქებელ გარემოებებთან დაკავშირებით და სხვ. კოდექსმა უნდა დაავალდებულოს სხდომის თავმჯდომარე, რომ ეს შეკითხვები კონკრეტულ საქმეს მოარგოს და არ ატარებდეს სტანდარტულ ხასიათს.

VI. დასკვნა

ამრიგად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო განაჩენის დასაბუთებას მიიჩნევს სამართლიანი სასამართლოს უფლების უზღუნველყოფისთვის არსებით ელემენტად. არა მხოლოდ განაჩენი, არამედ ყველა სახის გადაწყვეტილება სასამართლოს მხრიდან უნდა დასაბუთდეს (მაგ.: მტკიცებულების დასაშვებობაზე უარი). ბრალდებულს/მსჯავრდებულს ასევე საზოგადოებას უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, გაიგოს, რის საფუძველზე მიიღო სასამართლომ გადაწყვეტილება.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სტანდარტი საკმაოდ მაღალია განაჩენის დასაბუთებასთან მიმართებით. გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულება აქვს ყველა ინსტანციის სასამართლოს და დასაბუთების ვალდებულება მხოლოდ გასაჩივრების უფლების უზრუნ-

³¹ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 261(1), 2015 წლის 11 ოქტომბრის მდგომარეობით.

ველსაყოფად არ არის დადგენილი. ბოლო ინსტანციის სასამართლოც ვალდებულია დაასაბუთოს განაჩენი. ეს ნათელი დადასტურებაა იმისა, რომ ევროპული სასამართლო მოტივირებული გადაწყვეტილების უფლებას მიიჩნევს სამართლიანი სასამართლოს უფლების უზრუნველსაყოფად და სახელმწიფოს თვითნებობისგან თავდაცვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ბერკეტად.

რაც შეეხება ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს, თავისთვად, ინსტიტუტი არ მოდის წინააღმდეგობაში კონვენციასთან, თუმცა აუცილებელია იმგვარი რეგულირების არსებობა, რომ კონვენციის მე-6 მუხლით მინიჭებული უფლების შეზღუდვა არ მოხდეს ადამიანებისთვის. ვერდიქტის (განაჩენის) დასაბუთების სანაცვლოდ უნდა არსებობდეს სხვა მეთოდებით ბრალდებულის უფლების რეალიზების შესაძლებლობა, გაიგოს, რის საფუძველზე მიიჩნიეს დამნაშავედ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის შესაბამისად, დასაბუთებული განაჩენის საპირწონედ შეიძლება გამოდგეს სხდომის თავმჯდომარის მხრიდან ნაფიცი მსაჯულებისთვის კონკრეტული შეკითხვების დასმა, ასევე, მათთვის განმარტებების მიცემა. მსგავსი მეთოდები საუკეთესო საშუალებაა თვითნებობის გამოსარიცხად და ბრალდებულისა და საზოგადოებისთვის გადაწყვეტილების მოტივაციაზე წარმოდგენის შესაქმნელად.